nepastebėta. Kai kuriose vietose aptikta tiktai 1–1,5 m dydžio netaisyklingos formos, vidutinio didumo nuo ugnies suskeldėjusių akmenų grindinėlių – gyvenamuose pastatuose buvusių krosnių liekanų.

Minėtųjų grindinių aplinkumoje buvo aptikta geležinių peilukų fragmentų, akmeninių galąstuvų, vėlyvų lipdytų lygiu paviršiumi bei žiestų puodų šukių, apdegusių tinko gabalėlių, įvairių gyvulių kaulų – daugiausia II tūkstantm. pradžia datuojamos medžiagos.

## DAUBARIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) PILIAKALNIO IR GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1975 METAIS

Vytautas Daugudis

Apie 4 km į PV nuo Mažeikių, Viešetės slėnyje, ties jos santaka su Stulpu, Daubarių kaime, yra greta vienas kito du piliakalniai. Jiems panaudotos kalvos yra kiek žemesnės už gretimas kalvas. Todėl iš toliau šie piliakalniai nepastebimi.

I piliakalnis yra Viešetės deš. krante, įrengtas paskiroje 7–8,5 m aukščio pailgoje kalvoje. Iš P ir PV jį juosia Viešetė, iš Š – pelkėta pieva, o iš R bei PR prie jo prieina sausesni laukai. Čia apie 1,5 ha plote pastebimi senosios gyvenvietės pėdsakai.

Ovalo formos, apardytais pakraščiais piliakalnio aikštelė turi 50 m ilgio ir 25 m pločio ties viduriu. Aikštelės ŠR galas kiek platesnis, siekia 28 m ir yra maždaug 0,5 m žemesnis už likusiąją.

Išorinių įtvirtinimų žymių piliakalnis neturi. Tiktai R bei PR pašlaitėje tyrinėjimų metu buvo aptiktas užslinkęs, iki 1 m gylio ir 3 m pločio viršuje griovys, kuris saugojo piliakalnį nuo lengviau prieinamos pusės. Išilgai griovio vidinio pakraščio aptikta 5x10x15 –

20x25x40 cm dydžio akmenų 0,4-0,6 m pločio juosta. Tarp akmenų pastebėta ir medžio anglių. Be to, paskirų įvairaus dydžio akmenų bei degėsių aptikta ir griovio dugne. Minėtieji radiniai rodo, kad prie griovio krašto buvo medinė gynybinė užtvara, sustiprinta akmenimis.

Antrojo piliakalnio liekanos yra apie 50 m į P nuo pirmojo, Viešetės kair. krante. Išliko tiktai iki 8 m aukščio stačiais, apgriuvusiais šlaitais nupiauto kūgio formos kalvos dalis, prie kurios iš R beveik prieina Viešetė , o iš kitų pusių - juosia pelkėtos pievos. Kalvos viršuje yra išlikusi 3x8 m dydžio, duobėmis iškasinėtos aikštelės dalis. Šio piliakalnio įtvirtinimų pėdsakų nepastebima. Kultūrinio sluoksnio žymės išlikusios tik kalvos šlaituose ir ŠV pašlaitėje, kur greičiausiai buvo dalis gyvenvietės.

Abu minėtieji piliakalniai minimi F. Pokrovskio Kauno gubernijos archeologiniame žemėlapyje, kur nurodyta, kad jie tuomet dar turėję pylimų žymes[1]. Vėliau, šie piliakalniai buvo pažymėti P. Tarasenkos Lietuvos archeologiniame žemėlapyje[2]. Po to piliakalnius trumpai aprašė kraštotyrininkas S. Ličkūnas, nurodydamas, kad iš mažesniojo piliakalnio buvęs kasamas žvyras[3]. 1948 ir 1966 m. piliakalnius žvalgė Lietuvos TSR MA II[4].

Abu piliakalniai patenka į prie Mažeikių statomo tvenkinio teri-

---

[1] Ф. В. Покровский, Археологическая карта Ковенской губернии, Вильна, 1899, с. 81.

[2] P. Tarasenka, Lietuvos archeologijos medžiaga, K., 1928, p. 117.

[3] St. Ličkūnas, Mažeikių apskrities piliakalniai, - "Gimtasai kraštas", 1934, Nr. 1, p. 49-50.

[4] Lietuvos TSR archeologijos atlasas, II, V., 1975, p. 50-51.

toriją.

1975 m. Lietuvos TSR MA II I piliakalnyje (Viešetės deš. krante) ištyrė 274 $m^2$, o jo gyvenvietėje - 545 $m^2$ plotą[1].

Piliakalnis įrengtas kalvoje, kurios viršutinieji sluoksniai sudaryti iš molio, o žemutinieji - iš žvyro bei smėlio. Be to, kalvos pašlaitės yra šaltiniuotos. Dėl to, apleidus žmonėms piliakalnį, per ilgesnį laiką jo šlaitai iš apačios paplauti vandens, smarkiai apgriuvo. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad piliakalnio aikštelės R pakraštyje iki šiol į papėdę yra nuslinkusi net 6 m su viršum pločio žemės juosta. Nemaži aikštelės pakraščiai nuslinko ir į Viešetės griaunamą P bei V pašlaites. Mažiausiai iki šiol yra apgriuvęs aikštelės Š pakraštys.

Taigi iki šiol išliko beveik tik centrinė aikštelės dalis, kur kultūrinis sluoksnis yra tik 5-10 cm storio. Mažiau apardytame jos Š pakraštyje kultūrinis sluoksnis siekia 0,5-1 m storio.

Piliakalnio aikštelės Š ir ŠR pakraštyje, 0,2-0,5 m gylyje buvo aptikta 1,5-2 m pločio ir iki 25 m ilgio nedidelių (3x7x10 - 10x8x 15 cm) akmenų grindinys. Daugumas akmenų buvo apdegę ir suskeldėję. Tarp akmenų aptikta ir smulkių apdegusių molio gabalėlių. Abiejuose grindinio pakraščiuose, išilgai jo aptikta sudegusių, 10-15 cm skersmens rąstų bei 15-20 cm skersmens stulpaviečių. Visa tai rodo, kad aikštelės pakraščiuose nuo senosios jo gyvenvietės pusės saugojo medinė gynybinė užtvara, sustiprinta nedideliais akmenimis. Atrodo, kad užtvarą sudarė dvi maždaug 1,5-2 m viena nuo kitos nutolusios lygiagretės medinės sienos iš statmenai netoli vienas kito į žemę įkastų 15-20 cm storio stulpų, kurių tarpai buvo užpildyti

---

[1] В. Даугудис, А. Варнас, Раскопки в дер. Даубаряй, - АО 1975 года, М., 1976, с. 435-436.

panašaus storio gulsčiais rąstais ir apkrėsti moliu. Greičiausiai tokia užtvara juosė ir visą likusį aikštelės P pakraštį, kuris šiuo metu yra jau nuvirtęs į pašlaitę.

Aikštelės Š pakraštyje po užtvaros akmenimis buvo aptikta primityvios lipdytos keramikos lygiu paviršiumi. Puodai buvę silpnokai degti, mažai profiliuoti. Jų sienelėse pastebimas nemažas kiekis stambokai grūsto akmens priemaišų.

Beveik analoginės konstrukcijos gynybinės užtvaros liekanos ir panaši keramika yra aptikta Sauginių (Šiaulių raj.) piliakalnio I tūkstantm. pr.m.e. pabaigos sluoksnyje[1]. Taigi atrodo, kad maždaug tame pat laikotarpyje buvo įrengtas ir Daubarių I piliakalnis.

Viršutiniajame I piliakalnio aikštelės Š pakraščio sluoksnyje buvo aptikta lipdytos keramikos žymiai geresnės kokybės. Puodai buvo lygiu paviršiumi, tačiau geriau išdegti, su nedideliu smulkiai grūsto akmens priemaišų kiekiu, labiau pūstais šonais ir stipriau į išorę atlenktais kakleliais. Atrodo, kad ši keramika priklauso maždaug I m. e. tūkstantm. viduriui bei antrajai pusei, kada šis piliakalnis pavojaus metu jo papėdėje gyvenusių žmonių buvo naudojamas tik kaip slėptuvė.

Piliakalnio R-PR pašlaitėje esančioje gyvenvietėje aptiktas 0,2-1,5 m storio kultūrinis sluoksnis.

Viršutinė, 0,1-0,5 m storio sluoksnio dalis yra šviesiai pilkos spalvos, suardyta ariant lauką. Pastarasis paviršinis sluoksnis bė-

---

[1] V. Daugudis, J. Stankus, Sauginių (Šiaulių raj.) piliakalnis, AETL 1972 ir 1973 metais, V., 1974, p. 11; V. Daugudis, Seniausieji mediniai pastatai ir įrenginiai Lietuvoje (1. I tūkstantm. pr.m.e. įtvirtinimai bei pastatai), MAD, A, t. 4(49), p. 61-63.

gant amžiams užpildė ir piliakalnio PR pašlaitėje buvusią mažgaug 20x35 m dydžio ir vietomis iki 2 m su viršum gylio šaltiniuotą daubą, iš kurios piliakalnio gyventojai greičiausiai sėmė geriamą vandenį.

Mažiau suardyta yra žemutinė, 0,2-1 m storio tamsiai pilkos spalvos sluoksnio dalis, kurioje daugiausia ir aptikta įvairialaikių radinių.

Sluoksnio žemutinėje dalyje, šviesiai pilkos spalvos žemėje buvo aptikta keletas 20-30 cm skersmens stulpaviečių. Atrodo, kad čia būta stulpinės konstrukcijos pastatų. Sprendžiant iš tame pat horizonte rastosios primityvios lipdytos lygiu paviršiumi keramikos, atrodo, kad pastatai čia stovėjo I m.e. tūkstantm. pirmojoje pusėje. Jų pėdsakai aptikti piliakalnio R papėdėje, daugiausia per 30-40 m į R nuo dabartinio piliakalnio šlaito. Atrodo, kad gyvenvietė iš pradžių kūrėsi piliakalnio R pašlaitėje, netoli esančioje kiek sausesnėje ir pakilesnėje Viešetės slėnio vietoje. Gyvenvietės Š kraštas tuomet rėmėsi į pelkėtą slėnio dalį. Todėl gyvenvietė galėjo plėstis tiktai P kryptimi, kur buvo sausesnė ir pakilesnė vieta. Atrodo, kad gyvenvietė PR siekė maždaug tą vietą, kur vėliau buvo iškastas greičiausiai gynybinę paskirtį turėjęs 0,8-1,5 m gylio, 1,5-2 m pločio dugne ir 3-4 m pločio viršuje griovys. Jis R-V kryptimi gyvenvietę skiria į dvi nelygias dalis. Taigi atrodo, kad I m.e. tūkstantm. pirmosios pusės gyvenvietė galėjo užimti tiktai apie 40x60 m dydžio plotą.

1975 m. ištirta iki 70 m ilgio griovio atkarpa. Griovio dugne buvo aptikta daugiausia 5x10x20 cm dydžio akmenų ir smulkių degėsių. Tai rodytų, kad šalia jo tuomet dar buvo kažkokie papildomi mediniai greičiausiai akmenimis sutvirtinti gynybiniai įtvirtinimai.

Kada griovys buvo iškastas, dar sunku pasakyti. Tyrinėjimų

metu ties jo V galu buvo aptikti 2 aptrupėję, apie 13 cm ilgio, rombinėmis iki 4 cm pločio ties viduriu plunksnomis įtveriamieji strėlių antgaliai ir žalvarinis įvijinis žiedas. Taigi atrodo, kad griovys buvo iškastas I m.e. tūkstantm. viduryje ar kiek vėliau.

Gyvenvietės Š galas, kaip minėta, rėmėsi į pelkėtą Viešetės slėnio dalį, o jos P šoną šiuo laikotarpiu saugojo dirbtiniai gynybiniai įtvirtinimai. Ar nuo gretimų laukų esantį šios gyvenvietės R šoną taip pat saugojo kokie nors gynybiniai įrenginiai - išaiškins tolesni kasinėjimai.

Geriau gyvenvietėje išlikęs žemutinio sluoksnio viršutinysis horizontas. Greta paskirų, įvairiose gyvenvietės dalyse aptiktų daiktų (geležinės ylos, geležinių peiliukų dalys, gargažės, lipdyta lygiu bei grublėtu paviršiumi keramika), aptikta ir sudegusių medinių antžeminių keturkampių pastatų pėdsakų.

Geriau išlikę tokio pastato pėdsakai aptikti apie 40 m į R nuo piliakalnio, 0,4-0,5 m gylyje. Sprendžiant pagal apdegusio molio gabalėlių, anglių bei apdegusių akmenų išsidėstymą, pastatas buvo maždaug 4x4 m dydžio ir orientuotas P-Š kryptimi. Stulpavietčių pėdsakų nepastebėta. Todėl atrodo, kad buvo statytas iš gulsčių, kampuose sukirstų rąstų, kurių tarpai buvo užglaistyti moliu. Pastato PR kampe aptikta daugiausiai iš 7x10x15 cm dydžio akmenų krauta krosnies apatinė dalis, užėmusi apie 1 $m^2$ dydžio plotą. Apie 0,5 m į V nuo krosnies aptikta žalvarinė 3,5x4,5 cm dydžio juostinė paplatintais galais vaiko apyrankė, 2 skritulio formos, 4,5 ir 6,5 cm skersmens smiltainio akmens verpstukai ir nemažas kiekis suskilusių, iki 10 cm skersmens ir 4 cm storio molinių tinklo svorelių su skylute viduryje.

Sprendžiant iš minėtųjų radinių, atrodo, kad pastatas greičiausiai priklauso I m.e. tūkstantm. trečiajam ketvirčiui.

Kitų dviejų maždaug tokio pat dydžio ir formos gyvenamųjų pastatų liekanos su beveik analoginėmis 1 $m^2$ dydžio iš akmenų krautomis krosnimis aptiktos gyvenvietės PR dalyje, apie 50 m į PR nuo piliakalnio, jau už griovio. Taigi atrodo, kad šie pastatai yra statyti jau užlyginus minėtą griovį ir išsiplėtus gyvenvietei PR kryptimi.

Abu minėtieji pastatai stovėjo tik apie 0,5 m vienas nuo kito. Vakarinis buvo orientuotas R-V, o rytinis - PV-ŠR kryptimi. Vakariniame pastate krosnis buvo ŠR, o rytiniame - PV kampe.

Šių pastatų aplinkumoje aptikta tiktai keletas lipdytų puodų šukių lygiu bei ryškiai grublėtu paviršiumi, gargažių bei apdegusių molio gabalėlių. Taigi atrodo, kad pastarieji greičiausiai priklauso I m.e. tūkstantm. antrajai pusei.

Visuose trijuose pastatuose grindų pėdsakų nepastebėta.

Apskritai panašūs pastatai Baltarusijos[1] gyvenvietėse buvo statomi jau V-VI, Latvijoje[2] - buvo žinomi VI-VII m.e.a. Atrodo, kad ir Lietuvoje aprašyto tipo antžeminiai pastatai maždaug nuo I m.e. tūkstantm. vidurio daugiausiai pakeitė ankščiau čia paplitusius stulpinės konstrukcijos pastatus.

Atrodo, kad tam pačiam, vėlesniajam gyvenvietės naudojimo laikotarpiui priklauso ir apie 30 m į R nuo piliakalnio, ties šaltiniuotos daubos pakraščiu (ŠR), 0,3-0,5 m gylyje aptiktosios geležies rūdos lydimo krosnies pagrindas. Pastarasis buvo beveik apskritas, 1,2x1,4 m dydžio. Krosnies pagrindą juosė 5-10 cm storio molio sie-

---

[1] Очерки по археологии Белорусии, I, Минск, 1970, с. 243-248.

[2] A. Stubavs, Amatniecība 6.-8. gs. pēc arheologiskiem atradumiem Kentes pilskalnā un apmetnē, - "Arheologija un etnografija", I, Rīgā, 1957, p. 33-35.

nelės, tarp kurių ir 35x40 cm dydžio šachtos buvo pripiltas izoliacinis 15-20 cm storio smėlio sluoksnis. Šachtos dugne gulėjo 30x45x55 cm dydžio akmuo. Kad pastarasis nejudėtų, iš dviejų jo pusių buvo įkalta po 5-7 cm storio medinį kuoleli.

Šachtos dugne aptikta smulkių angliukų, geležies gargažėlių bei dar nesusilydžiusios geležies rūdos kruopelių. Žymiai stambesnių gargažių bei perdegusių molinių krosnies sienelių gabalų aptikta šios krosnies aplinkumoje. Ypač daug gargažių buvo aptikta pietvakariniame krosnies pakraštyje. Apskritai paskirų įvairaus dydžio gargažių bei perdegusių krosnių sienelių gabalų buvo aptikta beveik visoje gyvenvietėje. Tai rodo, kad šioje vietovėje geležies gamyba buvo gana išplitusi.

Panašios, tik mažesnės krosnelės liekanos aptiktos Lavoriškių (Vilniaus raj.)[1] piliakalnio gyvenvietėje, datuojamoje V-VIII a.

Labai artima savo forma, dydžiu bei konstrukcija geležies rūdai lydyti krosnelė aptikta Latvijoje, Asotės piliakalnyje, kur ji datuojama X a.[2]

II m.e. tūkstantm. pradžios dirbinių tyrinėtojoj gyvenvietės dalyje neaptikta. Todėl atrodo, kad pastaroji, kaip ir prie jos esąs piliakalnis, buvo apleisti I m.e. tūkstantm. ketvirtajame ketvirtyje.

---

[1] В. Даугудис, Археологические раскопки поселения у местечка Лаваришкес /Вильнюсский р-н/ в 1965 г., - "Материалы к отчетной конференции археологических и этнографических экспедиций 1964-1965 гг.", В., 1966, с. 8.

[2] Э.Д. Шноре, Асотское городище, Рига, 1961, с. 97.